

Орте, Концепте versehen werden. Diese Herangehensweise kann z.B. zum Einstieg in die Behandlung einer Lektüre oder zum Abschluss einer Lektürebehandlung benutzt werden. Über eine Wortwolke kann man sich in vielen Fällen einen großen Überblick über die wichtigsten Personen und Orte verschaffen und sich mit zentralen Themen vertraut machen. Die Farben, mit denen Wordle arbeiten lässt, helfen die wichtigsten Figuren und Themen verschiedenerlei zu markieren. Dabei muss man darauf achten, dass je genauer man sich im Deutschunterricht mit einem Text beschäftigen möchte, desto kürzer sollte der verwendete Abschnitt sein. Für den Einstieg in eine neue Lektüre kann man es dagegen durchaus mal mit einem ganzen Romantext versuchen. Da Wordle auf den semantischen Bereich beschränkt, eignet es sich sehr gut zur Stilanalyse, ebenso aber auch zum Vergleich zweier oder mehrerer Texte. Es können neben grundverschiedenen Texten auch einzelnen Kapitel oder Abschnitte eines Großwerks verglichen werden, um Figuren – oder Handlungsentwicklungen zu antizipieren oder nachzuvollziehen.

In der Regel wird Wordle-Wortwolke von der Lehrkraft angefertigt und zur Besprechung in der Gruppe benutzt. Die Bedienung von Wordle macht jedoch auch Lernenden / Studierenden Menge Spaß und da sich heute jeder über einen Computer verfügt, kann die Erstellung von Wortwolken als Hausaufgabe angesehen werden. Über die Wortwolke können die Lernenden/Studierenden wesentliche Inhalte eines Textes intuitiv, schnell und unangestrengt erfassen.

Die zahlreichen Methoden und Techniken des Kreativen Schreibens haben sich in den vergangenen Jahrzehnten in verschiedenen schulischen und beruflichen Kontexten fest etabliert, weil sie dazu führen, dass sich alle Gruppenmitglieder zu Wort kommen. Diese Techniken betonen sowohl das Eingebunden- und Aufgehobensein in der Gruppe als auch die eigene Individualität. Daher wird das Kreative Schreiben auch als Mittel der sozialen Begegnung eingesetzt. Es gibt viele Gründe, dem Kreativen Schreiben Raum im Unterricht zu geben: es macht Spaß eigene Texte zu verfassen, es fasziniert die Lernenden mit der Sprache zu experimentieren, es motiviert und führt zu einem lebhaften, interaktiven Unterricht.

Literatur:

1. Baumann, Jürgen / Ludwig, Otto: Praxis Deutsch und der neuere Schreib- und Aufsatzunterricht. In Praxis Deutsch. – Seelze, 1996. – S. 11.
2. Gay, Marion: Türen zur Fantasie. Kreatives Schreiben im Unterricht mit 100 Schreibspielen. – Berlin, 2012. – S. 9.
3. Pyerin, Brigitte: Kreatives wissenschaftliches Schreiben. Tipps und Tricks gegen Schreibblockaden. – Weinheim : Juventa, 2003.
4. Reich, K. (Hg.): Methodenpool. [Elektronischer Resurs]. – Режим доступа : http://www.methodenpool.uni-koeln.de/frameset_clustering.html.
5. Sommer, Roy: Schreibkompetenzen. Erfolgreich wissenschaftlich schreiben. – Stuttgart, 2013. – 143 s.

УДК 81

Х. О. Пірська,

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

РЕЧОМОРФНІ МЕТАФОРИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено аналізу речоморфних метафор, наявних в сучасному українському художньому дискурсі, в гендерному аспекті. У праці уточнено результати попередніх досліджень. Проведено частотний аналіз, проаналізовано основні ділянки-цілі метафоричного осмислення.

Ключові слова: гендер, метафора, речоморфна метафора, метафорична модель.

АРТЕФАКТНЫЕ МЕТАФОРЫ В СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ: ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ

Статья посвящена анализу артефактных метафор, существующих в современном украинском художественном дискурсе, в гендерном аспекте. В работе уточнены результаты предыдущих исследований. Проведён частотный анализ, проанализированы основные сферы-мишени метафорического осмысления.

Ключевые слова: гендер, метафора, артефактная метафора, метафорическая модель.

ARTIFACT METAPHORS IN MODERN UKRAINIAN FICTION DISCOURSE: GENDER ASPECT

This article deals with the analysis of artifact metaphor in gender aspect found in modern Ukrainian literary discourse. Previous results of the research are specified. Frequency analysis as well as contrastive analysis of the artifact metaphor is made. Basic metaphorical models are determined. The main target domains are considered. The results show that male and female writers use different concepts for metaphor verbalization and metaphorical models of male and female authors are partly different.

Key words: gender, metaphor, artefact metaphor, metaphorical model.

Останні три десятиліття мовознавці зосереджуються на дослідженнях метафори в соціальному, психологічному, культурному та інших аспектах. Існує значний науковий доробок присвячений студіям процесів метафоризації, однак низка питань потребує вирішення та докладного вивчення. Належить зазначити, що незначна кількість праць висвітлює гендерний аспект дослідження метафори, які здебільшого зосереджено на вивченні певних концептів у діловому, політичному та медіадискурсі, зокрема, це – праці К. Anderson Vasby [1], В. Bock von Wülffingen [2], К. Ebeling [3], К. Horn Sheeler [1], V. Koller [4], S. Schmitz [5].

Ця стаття має на меті виявити та проаналізувати речоморфний принцип творення метафор, наявних у сучасному українському художньому дискурсі, представленому соціально-психологічними романами, а також дослідженню впливу гендеру на процеси метафоризації.

До дослідницьких чоловічих та жіночих підкорпусів, які налічують понад 343 тис. слововживань кожний, залучено твори Л. Дашвар, І. Роздобудько, М. Матіос, С. Жадана, Братів Капранових та А. Дністрового. Пошук емпіричних даних здійснено за допомогою методу суцільного вибирання. Матеріалом дослідження слугували 513 метафоричних вислови, знайдених у текстах письменників та 371 – у письменниць, віднесених до речоморфного принципу метафоричного осмислення. Не зважаючи на більшу кількість виявлених метафор у «чоловічих» творах, автори схильні до «повторюваності» метафоричних висловів.

Таблиця 1 показує частотний розподіл ділянок-цілей метафоричного переносу в чоловіків та жінок. Спостерігаємо, що кількість вербалізацій концептосфер ЕМОЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ДІЇ та ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ

ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ДІЇ в письменницькій кількості переважає, натомість у письменників домінують сфери ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ФІЗІОЛОГІЧНІ СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ДІЇ, ЧАСТИНИ ТІЛА ЛЮДИНИ, ПРИРОДНІ ОБ'ЄКТИ, ЯВИЩА, РЕЧОВИНИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ЛОКУСИ.

Таблиця 1. Ділянки-цілі метафоричного переносу

Концептосфера	Відносна частотність метафор жінки (%)	Відносна частотність метафор чоловіки (%)
Соціальні характеристики, стани, процеси, дії	31,81	31,77
Емоційні характеристики, стани, процеси, дії	19,95	6,82
Фізіологічні стани, процеси, дії, частини тіла людини	14,82	21,05
Інтелектуальні характеристики, стани, процеси, дії	11,05	4,68
Природні об'єкти, явища, речовини, стани, процеси, локуси	7,01	11,31
Психологічні характеристики, стани, процеси	6,20	10,53
Артефакт	3,23	7,02
Людина (зовнішній вигляд, фізичні характеристики)	2,96	3,51
Фізичні дії людини	1,62	2,53
Тварина (фізичні дії, фізіологічні стани, процеси, дії, частини тіла)	1,08	0,19
Час	0,27	0,58

У таблиці 2 представлено кількісний розподіл лексики, що є компонентами артефактних метафор за тематичними групами.

Таблиця 2. Частотність тематичних груп артефактів в «чоловічих» та «жіночих» текстах

Тематична група	Відносна частотність метафор жінки (%)	Відносна частотність метафор чоловіки (%)
Річ	13,21	11,31
Знаряддя/інструмент	12,40	4,48
Вмістище	11,05	11,31
Матеріал	10,51	4,87
Пристрій	9,43	19,10
Страви/напої/продукти харчування	8,63	7,60
Текстильні вироби/матеріали	6,47	7,99
Будівля, частина будівлі	3,77	8,19
Транспортний засіб	3,50	5,85
Зброя	3,23	3,31
Музичний інструмент	2,70	1,56
Твір мистецтва	2,70	1,17
Іграшка	2,17	1,36
Обладнання житла, меблі	1,62	3,12
Посуд	1,35	2,53
Споруда	1,35	1,56
Акcesуар	1,08	0,39
Друкована продукція	1,08	0,78
Символ	1,08	0,19
Сміття	0,81	-
Прикраса	0,54	-
Соціальний локус	0,54	1,36
Спортивний інвентар	0,54	1,36
Гроші	0,27	0,19
Ліки	-	0,39

Метафоризація концептосфери АРТЕФАКТ є більш притаманною для авторів. У досліджених текстах змішування відбувається за допомогою приписування ознак, властивостей та характеристик одним предметів іншим: «пляшка тива, що стояла в холодильнику, вже щосили подавала мені свої спокусливі ультразвукові сигнали» (І. Роздобудько «ЛСД. Ліцей слухняних дружин»), соціальні локуси уподібнюються до артефактів: «Вранішнє порожнє місто скидалося на забуте горище, завалене скринями, комодами й шафами, переповнене секретами, таємницями й справжніми кістяками» (Л. Дашвар «Мати Все»), і навпаки артефакти концептуалізуються як соціальні локуси: «Грубі чоловічі персні з нафосними діамантовими вставками здавалися ярмарком несмаку» (Л. Дашвар «Мати Все»). Результати, представлені в таблиці 3, свідчать про те, що письменники найчастіше здійснюють змішування за подібністю форми артефактів, що взагалі не притаманно жінкам, натомість авторки частіше вдаються до змішування за зовнішнім виглядом і застосуванням.

Таблиця 3. Метафоризація концептосфери АРТЕФАКТ

Концепт/фрейм	Відносна частотність метафор жінки (%)	Відносна частотність метафор чоловіки (%)
Застосування	0,81	1,94
Звук	-	0,39
Зовнішній вигляд	1,62	0,58
Матеріал виготовлення	-	0,39
Форма	-	2,92
Функціонування	0,81	0,78

У текстах письменниць метафоричне змішування з концептосферою ЛЮДИНА (ЗОВНІШНІЙ ВИГЛЯД, ФІЗИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ) має позитивне або нейтральне забарвлення. Концептосфери ЛЮДИНА, ЧАСТИНИ ТІЛА ЛЮДИНИ автори та авторки концептуалізують як артефакти чи частини артефактів: «кожен з того молодого м'ясного рагу подумав» (І. Роздобудько «ЛСД. Ліцей слухняних дружин»). Натомість вербалізації зовнішнього вигляду в чоловіків мають здебільшого негативне забарвлення, особливо якщо мова йде про вигляд людини, яка веде шкідливий, неправильний спосіб життя або пережила негативні ситуації: «затаскане і нікому не потрібне дівчатко» (А. Дністровий «Місто уповільненої дії»). Дані, розміщені в таблиці 4, засвідчують той факт, що письменниці частіше вербалізують зовнішній вигляд людини в термінах субконцептосфери АРТЕФАКТ, а письменники більше використовують лексику на позначення результату дії, а також результату застосування (останньої немає в жінок) артефакту, під час метафоричного осмислення зовнішності людини.

Таблиця 4. Метафоризація концептосфери ЛЮДИНА (ЗОВНІШНІЙ ВИГЛЯД, ФІЗИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ)

Концепт/фрейм	Відносна частотність метафор жінки (%)	Відносна частотність метафор чоловіки (%)
Артефакт	2,16	0,58
Результат дії	0,27	1,17
Результат застосування	-	0,78
Характеристики	0,54	0,37

У «чоловічих» текстах натрапляємо на вербалізації віку людини в термінах концептосфери АРТЕФАКТ: *стара духовка, стара тумба, старе хабоття* (про людину старшого віку), *соска* (про молоду людину). Зауважимо, що таким номінаціям властиве здебільшого негативне забарвлення: «стара тумба лекторка робить нам зауваження» (А. Дністровий «Місто уповільненої дії»), проте в творах авторок майже не знаходимо подібних прикладів.

Під час метафоричного осмислення концептосфери ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ДІЇ, *голова* концептуалізується як вмістище для думок, своєю чергою, думки – це артефакти, що наповнюють вмістище. У випадку, коли людина позбувається обтяжливих, небажаних чи таких, які турбують, думок, голову концептуалізують як порожнє вмістище (треба зазначити, що такі вербалізації виявлені лише в творах письменників): «В голові поступово утворювалася приємна порожнеча» (Брати Капранови «Щоденник моєї секретарки»). Окрім цього, письменниці думки концептуалізують як артефакти, які впливають на нас: «іноді різала думка» (М. Матіос «Солодка Даруся»). Інтелектуальні характеристики людини в «чоловічих» та «жіночих» текстах вербалізовано як артефакти: «Вони таки не мають смальцю в голові» (М. Матіос «Солодка Даруся»), також у творах письменників інтелектуальним характеристикам людини приписано характеристики артефактів: «телебачення – притуплює людину, від цього, мабуть, лоб також може вужчатися» (А. Дністровий «Місто уповільненої дії»). Інтелектуальні процеси автори та авторки описують у термінах дій та функціонування предметів: «я хочу всю цю біду стерти зі своїх мозгів так як стирають на магнітофонних касетах записи» (А. Дністровий «Пацики: конкретний роман»). У таблиці 5 представлено частотний розподіл вербалізацій у термінах концептосфери АРТЕФАКТ у «чоловічих» та «жіночих» текстах.

Таблиця 5. Метафоризація концептосфери ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ДІЇ

Концепт/фрейм	Відносна частотність метафор жінки (%)	Відносна частотність метафор чоловіки (%)
Дії	3,23	0,78
Результат дії	2,43	0,19
Артефакт	1,89	0,78
Характеристики	1,35	0,58
Застосування	0,81	0,78
Функціонування	0,81	0,58
Звук	0,27	0,39
Результат застосування	0,27	0,58

У творах письменників та письменниць емоції та емоційні стани постають як предмети: «одягає неприродну усмішку на сумне обличчя» (А. Дністровий «Пацики: конкретний роман»). Концептосфери ЛЮДИНА, ЧАСТИНИ ТІЛА ЛЮДИНИ, ДУША концептуалізовано як вмістище для емоцій, своєю чергою, емоції виступають речовинами, рідинами, матеріалами або предметами, які наповнюють ці вмістища «Він сидів поруч із дівчиною в салоні новенької «тойоти», у душі не кішки – екскаватор! І думки ж такі правильні: зараз панночка завезе його до такої ресторації, де чашка кави двадцять баксів» (Л. Дашвар «Мати Все»). Відсутність будь-яких емоцій чи переживань характеризується пустотою вмістища: «Він ішов вулицею, геть зовсім байдужий, мовби спорожнілий» (М. Матіос «Солодка Даруся»). Натрапляємо на самотності приклади в текстах письменниць, у яких емоції концептуалізовано як контейнери «Ой, то не порожні страхи» (Л. Дашвар «На запах м'яса»). Такі негативні емоції, як злість, переживання чи сум жінки концептуалізують як гострі предмети, які діють на людину або її частину тіла: «Серце краялося. Як збагнути?» (Л. Дашвар «Мати Все»), також емоції вербалізуються як артефакти, за допомогою яких ми впливаємо на інших людей (подібні вербалізації притаманні чоловікам): «Господи, душу в нього вклали, любов'ю і турботою оповили, як тільки пуповину перерізали» (Л. Дашвар «Рай. Центр»). Під впливом сильних емоцій людина або її частини тіла перетворюються на артефакти: «У дортуарі настала така тиша, що ми почули, як в саду падають яблука. Ми закам'яніли. З нас можна було ліпити скульптуру» (І. Роздобудько «ЛСД. Ліцей слухняних дружин»), зокрема, частим випадком є використання метафоричної моделі ЛЮДИНА – ЦЕ МАШИНА, ПРИСТРІЙ ЧИ МЕХАНІЗМ: «Якщо ви нормальна людина... Стаса трусило. Двигун усередині обжерся пального і торохтіє, як скажений» (Л. Дашвар «Мати Все»), а процес виникнення емоцій вербалізовано в термінах функціонування пристроїв та механізмів: *набирати/знижувати оберти, заводитися, увімкнути трансформатор журби*, варто зауважити, що саме письменники надають перевагу таким вербалізаціям. Найчастотнішим випадком є концептуалізація людини, яка перебуває під дією сильних негативних емоцій, як артефакту, а емоції мають руйнівний вплив на неї, її частину тіла чи душу: «Вово, ти дійсно направив туди вододлазів? – шепоче у вухо. Сердюка – у шмаття» (Л. Дашвар «Рай. Центр»). У таблиці 6 вміщено дані про відносну частотність вербалізацій концептосфери ЕМОЦІЇ у термінах концептосфери АРТЕФАКТ.

Таблиця 6. Метафоризація концептосфери ЕМОЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ДІЇ

Емоція	Відносна частотність метафор жінки (%)	Відносна частотність метафор чоловіки (%)
Сум	5,39	1,17
Страх	1,08	0,19
Розпач	0,54	0,58
Захоплення	0,27	-
Любов	0,27	-
Ненавість	0,27	-
Нудьга	0,27	-
Прояв емоцій	0,27	0,58
Радість	1,89	-
Переживання	4,85	0,78
Злість	1,62	1,17
Кохання	1,62	0,58
Відсутність емоцій	0,81	0,39
Здивування	-	1,36

Результати, представлені в таблиці 7, показують, що жінки частіше концептуалізують емоції як певні артефакти, здійснюють змішування результатів фізичної дії та характеристик артефактів з емоційною концептосферою.

Таблиця 7. Метафоричне змішування з концептосферою ЕМОЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ДІЇ

Концепт/фрейм	Відносна частотність метафор жінки (%)	Відносна частотність метафор чоловіки (%)
Характеристики	6,20	0,78
Результат фізичної дії	5,12	1,36
Артефакт	2,70	-
Дії	1,89	1,56
Застосування	1,62	1,36
Функціонування	1,35	1,17
Результат застосування	1,08	0,19
Звук	-	0,39

Під час метафоричного осмислення концептосфери ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ДІЇ людина, душа, розум чи серце концептуалізуються як вмістища. У письменників вмістищами постають також свідомість людини та певні психологічні стани: «*вганяючи душу мою в тугу й депресію*» (С. Жадан «Ворошиловград»). У жінок натрапляємо на вербалізації в термінах концепту ВМІСТИЩЕ у випадках, коли людина перебувала в негативних психологічних станах: «*Я сюди від усіх втекла, – спустошено відказує Майка*» (Л. Дашвар «На запах м'яса»). Людину в певних психологічних станах концептуалізовано як артефакт. Письменники такі концептуалізації також здійснюють за допомогою термінів на позначення функцій пристроїв чи механізмів: «*На якийсь час я зникаю у цій грі повністю, відключаюся від світу й існую тільки тут*» (Брати Капранови «Щоденник моєї секретарки»). У «чоловічих» текстах наявні численні вербалізації станів, у яких людина божеволіє, втрачає здоровий глузд чи самоконтроль, із компонентами *дах, дашок, планка, клема*: «*У кожного планка падає по-своєму, – знаходжу собі виправдання, – але ж ми не зобов'язані робити те, що нас харить, і спокійно дивитися, як ця лажка підриває дах наших друзям*» (А. Дністровий «Пацики: конкретний роман»). У письменниць натрапляємо на концептуалізації характеристик психологічної стійкості за принципом ЛЮДИНА/ЧАСТИНА ТІЛА – ЦЕ АРТЕФАКТ: «*Далі слухати такий колоритний бригадирчин монолог міг тільки хіба що дерев'яний чоловік*» (М. Матіос «Солодка Даруся»).

У таблиці 8 подано кількісне співвідношення ознак метафоричного змішування з ділянкою ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ. Результати свідчать, що жінки частіше здійснюють вербалізації в термінах характеристик артефактів, натомість чоловіки частіше вживають терміни на позначення дії та результатів дій, пов'язаних з артефактами.

Таблиця 8. Метафоризація концептосфери ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ

Концепт/фрейм	Відносна частотність метафор жінки (%)	Відносна частотність метафор чоловіки (%)
Результат дії	1,35	6,24
Дія	1,08	2,92
Функціонування	0,54	0,58
Застосування	0,27	-
Звук	0,27	0,19
Характеристики	2,70	0,58

У межах речоморфного напрямку людина, її частини тіла концептуалізуються як артефакти, зокрема як вмістища чи пристрої: «*де дістати кошти на ремонт мого тіла після побойв*» (А. Дністровий «Місто уповільненої дії»). Чоловіки значно частіше, аніж жінки схиляються до вербалізації частин тіла людини в термінах концептосфери АРТЕФАКТ/ЧАСТИНА АРТЕФАКТУ (10,14% – у текстах письменників, 1,89% – у письменниць): «*Приставай обережно, не відразу, бо стане на рози і відкриє хліборізку*» (А. Дністровий «Пацики: конкретний роман»). Під впливом певних фізіологічних станів людина або її частини тіла перетворюються на предмет, або ж самі стани та відчуття, що їх супроводжують (напр. *біль*), вербалізуються як артефакти, що перебувають у середині нас чи наших частин тіла: «*Як доньку рятувати, так мамці у нозах – вічні двигуни*» (Л. Дашвар «Село не люди»). Частим випадком є концептуалізація фізіологічних відчуттів як гострих предметів, що мають руйнівний вплив на організм людини чи певних частин її тіла: «*голова не болить її ніколи,*

а як лиш хто нагадає вголос – тоді **череп зносить, наче тупою сокирою: цюк та цюк, лиш кістки довбас, а зітнути не може**» (М. Матіос «Солодка Даруся»). Для опису певних фізіологічних процесів і станів у «чоловічих» та «жіночих» текстах використано терміни, що позначають особливості функціонування пристроїв: «**Прийдеши, зарядиши батарейки – знову молодий!** <...> **ходить, стерво, голяка по хаті, щіпки стирчать... І що ти думаєш? Спрацювало. Зарядився на відстані**» (Л. Дашвар «На запах м'яса»). Окрім цього, автори та авторки вербалізують фізіологічні процеси в термінах фізичних дій, що здійснюються артефактами: «**Курив, орав очима землю**» (Л. Дашвар «Мати Все»). У «чоловічих» творах, на відміну від «жіночих», наявні концептуалізації смерті або критичних фізіологічних станів як соціальних локусів: «**смерть – місце, куди ти завжди встигнеш, тому не потрібно туди поспішати**» (С. Жадан «Ворошиловград»), – чи артефактів: **білі тапочки, настануть ласті, настане торба**. У таблиці 9 подано дані про кількісний розподіл ознак метафоричного змішування з концептосферою АРТЕФАКТ. Результати свідчать, що чоловіки більшою мірою використовують терміни на позначення конкретних артефактів, натомість жінки частіше здійснюють вербалізації в термінах результату фізичної дії на артефакт, також спостерігаємо незначні розбіжності за іншими ознаками.

Таблиця 9. Метафоризація концептосфери ФІЗІОЛОГІЧНІ СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ДІЇ, ЧАСТИНИ ТІЛА ЛЮДИНИ

Концепт/фрейм	Відносна частотність метафор жінки (%)	Відносна частотність метафор чоловіки (%)
Артефакт	4,31	12,09
Результат дії	3,50	1,56
Дії	2,70	1,95
Функціонування	1,62	2,34
Характеристики	1,62	1,75
Застосування	0,81	0,19
Звук	0,27	0,19

Під час вербалізації концептів СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ письменники більше схильні до осмислення людини чи її частини тіла як артефакту, особливо коли мова йде про вияв ставлення до іншої людини. Окрім цього, автори та авторки використовують різні терміни концептосфери АРТЕФАКТ щодо людини. Такі вербалізації людини позначають, переважно, негативні якості. Зокрема, у «чоловічих» текстах знаходимо: *гандон, екземпляр, елемент інтер'єру, затичка триперна, підстилка, погони, слоїк ходячий, туз, плуг*, натомість в жіночих: *барахло, дровиняка в оці, збитий літак, лялька, підстилка, сміття, трофей, штучний діамант*. Виявляючи своє ставлення до іншої людини, голос, погляд людини автори концептуалізують як предмети чи вмістища: «**кидали глумливі, сповнені скепсису погляди**» (С. Жадан «Ворошиловград»). Мовлення людини концептуалізовано як предмети (здебільшого слова) або дії чи результати дії артефактів: «**нашіптуючи на вухо якийсь такий чудний вінегрет зі слів, схлипів, зітхання і зойку**» (М. Матіос «Солодка Даруся»). І письменники, і письменниці концепт ЖИТТЯ вербалізують як певний артефакт: «**Життя перетворилося на дурний кросворд: напишеш слово по горизонталі, вертикаль утратиш <...> а Ліда досі намагається всі клітини свого кросворда без утрат заповнити**» (Л. Дашвар «Мати Все»), також наявні вербалізації за метафоричною моделлю ЖИТТЯ – ЦЕ МАНДРІВКА: «**самотню постать на узбіччі життя, загублену і не потрібну нікому**» (Брати Капранови «Щоденник моєї секретарки»). У досліджених текстах авторів наявні вербалізації сфери ОСОБИСТИХ СТОСУНКІВ у термінах концептосфери ВІЙНА: «**Ти просто, як фортеця Очаків. Неприступна та незворушна. <...> І зараз буде штурм. <...> З тону та напружених плечей було зрозуміло – капітуляції не буде**» (Брати Капранови «Щоденник моєї секретарки»). Ділову та політичну сфери життя в авторів концептуалізовано як мандрівку: «**А як уже акціонуємося, то відчалуємо і будемо плавати окремо**» (Брати Капранови «Щоденник моєї секретарки»), як певний артефакт: *політичні каруселі, рулетка*. У «жіночих» та «чоловічих» текстах натрапляємо на позначення негативних ситуацій як предметів чи вмістищ: *вафлі, гайки, гнила фішка, ласті, торба, яма з лайном* тощо.

Результати, представлені в таблиці 10, свідчать про те, що чоловіки під час метафоричного осмислення концептосфери СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ДІЇ частіше, аніж жінки, обирають терміни, що позначають певні предмети та їх функціонування. Натомість жінки застосовують більше вербалізацій у термінах дій та характеристик предметів.

Таблиця 10. Метафоризація концептосфери СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ДІЇ

Концепт/фрейм	Відносна частотність метафор жінки (%)	Відносна частотність метафор чоловіки (%)
Артефакт	10,24	13,84
Дії	6,74	4,48
Результат дії	6,20	5,46
Характеристика	5,66	3,51
Застосування	1,62	0,97
Функціонування	1,08	2,92
Звук	0,27	0,58

Отже, у межах цієї праці виявлено відмінності в кількісних показниках принципів метафоротворення в «чоловічих» та «жіночих» текстах. Як свідчить досліджений матеріал, письменники та письменниці використовують різні терміни концептосфери АРТЕФАКТ для вербалізації низки цільових ділянок. Під час дослідження концептосфер отримано такі результати: значні незбіги наявні в метафоризації концептосфер АРТЕФАКТ, ФІЗІОЛОГІЧНІ СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ДІЇ, ЧАСТИНИ ТІЛА ЛЮДИНИ, ПСИХОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ, СОЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, СТАНИ, ПРОЦЕСИ, ДІЇ, відмінності спостережено у використанні різних метафоричних моделей та в кількісних показниках вербалізацій. Аналіз решти цільових ділянок показав лише незначні відмінності. Оскільки в цій статті розглянуто лише речоморфні метафори, заплановано дослідити інші принципи метафоричного осмислення дійсності, а також детальний аналіз цільових ділянок в «чоловічих» та «жіночих» творах.

Література:

1. Anderson Vasby K. *Governing Codes : Gender, Metaphor, and Political Identity* / K. Anderson Vasby, K. Horn Sheeler. – Lexington Books, 2005. – 243 с.
2. Bock von Wülffingen B. *Genetisierung der Zeugung : eine Diskurs- und Metaphernanalyse reproduktionsgenetischer Zukünfte* / B. Bock von Wülffingen., 2007. – 370 с.
3. Ebeling S. *Geschlechterforschung und Naturwissenschaften. Einführung in ein komplexes Wechselspiel* / S. Ebeling, S. Schmitz. – Wiesbaden : Verlag, 2006. – 392 с.
4. Koller V. *Analyzing metaphor and gender in discourse* / Koller // *Unité et diversité de la linguistique* / V. Koller – Lyon : Atelier intégré de publication de l'Université Jean Moulin – Lyon 3, 2011. – С. 125–158.
5. Schmitt R. *Metaphernanalyse und die Konstruktion von Geschlecht* / R. Schmitt // *Forum Qualitative Sozialforschung*. – 2009. – № 10.

УДК 81'33

О. Ю. Плахотнікова,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

СУЧАСНИЙ СТАН КОРПУСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано основні напрямки сучасних корпусних досліджень в Україні та охарактеризовано найвідоміші створені одномовні корпуси писемного й усного мовлення. Також описано проект Корпусу усного транскрибованого українського мовлення.

Ключові слова: корпусна лінгвістика, корпус писемного мовлення, корпус усного мовлення, анотація.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ КОРПУСНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В УКРАИНЕ

В статье проанализированы основные направления современных корпусных исследований в Украине и охарактеризованы наиболее известные существующие одноязычные корпуса письменной и устной речи. Также описан проект Корпуса устной транскрибированной украинской речи.

Ключевые слова: корпусная лингвистика, корпус письменной речи, корпус устной речи, аннотация.

MODERN STATE OF CORPUS RESEARCH IN UKRAINE

The theoretical problems of corpus linguistics have been in the focus of attention of many Ukrainian researchers, but few papers reported on the contemporary state of corpus studies in Ukraine. The article analyses the main trends of research within the field of modern corpus linguistics in Ukraine. It characterizes the most famous existing monolingual corpora of written and spoken Ukrainian language. Such summary of the state of modern corpus resources has to contribute to create and update many corpus databases. Nowadays in Ukraine there is an increasing need for linguistic speech corpora containing phonetic markup. The author also describes the main principles of the transcribed Ukrainian speech corpus. The transcribed Ukrainian speech corpus is a scientific project on the base of the Experimental Phonetics Educational Laboratory, Institute of Philology, National Taras Shevchenko University of Kyiv. Consequently, according to the description of corpus research in Ukraine, we can make a conclusion that nowadays there are several written and spoken Ukrainian language corpora which are of the big scientific interest, and can be a good material for scientific research and different linguistic studies. Nevertheless, it is very important to create Ukrainian speech corpora that give the opportunity to analyse the sound implementation of the recorded texts.

Keywords: corpus linguistics, written language corpus, spoken language corpus, annotation.

Корпусний метод і його ресурси сьогодні активно використовують у різних лінгвістичних дослідженнях багатьох світових мов; мовні корпуси розрізняють за обсягом, типом, структурою, наповненням, призначенням тощо. Масиви даних писемного й усного мовлення дають змогу як досліджувати окремі мовні явища, так і з'ясувати закономірності функціонування мовних одиниць різних рівнів. На думку О. Демської (Кульчицької), у сучасному українському мовознавстві вже присутні основні теоретичні й практичні передумови розвитку корпусної лінгвістики.

Теоретичні проблеми корпусної лінгвістики перебувають у центрі уваги українських учених О. Демської (Кульчицької), В. Широкова, С. Карпіловської, Н. Дарчук, В. Жуковської, В. Балог, С. Бук та ін. У 2005 році побачили світ колективна монографія «Корпусна лінгвістика» (автори – В. Широков, О. Бугаков, Т. Грязнухіна та ін.) і монографія О. Демської-Кульчицької «Основи Національного корпусу української мови», що стали теоретичною базою для наступних корпусних досліджень. В Україні корпусними студіями активно займаються вчені Інституту української мови НАНУ та Інституту мовознавства ім. О. Потебні НАНУ, Українського мовно-інформаційного фонду НАНУ, Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, лабораторії комп'ютерної лінгвістики Київського національного лінгвістичного університету, Львівського національного університету імені Івана Франка тощо.

Метою статті є аналіз основних досягнень українських учених у галузі корпусної лінгвістики та огляд найвідоміших створених одномовних корпусів писемного й усного мовлення. Такий зріз сучасного стану корпусних ресурсів має сприяти побудові й оновленню корпусних баз даних, зокрема й проекту Корпусу усного транскрибованого українського мовлення (КУТУМ). Це зумовлює актуальність нашої роботи.

Перш за все відзначимо, що українська наука потребує загальномовних корпусів української мови. Один з таких проєктів утілює в житті Український мовно-інформаційний фонд НАНУ. На основі Національної словникової бази Фонд під керівництвом академіка НАН України В. Широкова створив репрезентативний Український національний лінгвістичний корпус (УНЛК), що проєктувався як фундаментальна лексикографічна мовно-інформаційна система підтримки мовознавчих досліджень з орієнтацією на створення лексикографічних продуктів. Об'єктом дослідження в УНЛК є сучасна українська літературна мова. Ця система нараховує понад 110 млн. слововживань, які містяться в джерелах електронних українських текстів художньої, наукової, конфесійної літератури, публіцистики, ділових, законодавчих документів XIX–XXI століть. Для джерельної бази даних Корпусу впроваджено Формат бібліографічного опису. Починаючи з 2000 р., було проведено роботу зі створення мережевої версії цифрової бібліотеки Українського мовно-інформаційного фонду, яка є складовою частиною УНЛК [11]. УНЛК – це ресурс закритого типу, доступ до якого надається в межах наукової співпраці Фонду з освітніми установами.

На початку XXI ст. відділ лексикології та комп'ютерної лексикографії Інституту української мови НАН України розробляв ідею Національного корпусу української мови. У межах роботи над цим проєктом було опубліковано монографію